עין משפט
נר מצוה

כח א ב מיי' פ"ט מהל' כלי המקדש הל' ט וע"ש בכ"מ:

[א] אלא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים חלוקין באבני אפוד אלא כדרך שחלוקין בחומש שני כיצד בני לאה כסידרן בני רחל אחד מכאן ואחד מכאן ובני שפחות באמצע ואלא מאי אני מקיים כתולדותם כשמותן שקרא להן אביהן ולא כשמות שקרא להן משה ראובן ולא ראובני שמעון ולא שמעוני דן ולא הדני גד ולא הגדי תיובתא דרב כהנא תיובתא ואלא מאי והחציו תנא חציו של מול הר גריזים מרובה מחציו של הר עיבל מפני שלוי למטה אדרבה מפני שלוי למטה בצרי להו הכי קאמר אף על פי שלוי למטה בני יוסף עמהם שנאמר [1] וידברו בני יוסף את יהושע לאמר מדוע נתתה לי נחלה גורל אחד וחבל אחד ואני עם רב ויאמר אליהם יהושע אם עם רב אתה עלה לך היערה אמר להן לכו והחבאו עצמכם ביערים שלא תשלוט בכם עין הרע אמרו ליה (א) זרעיה דיוסף לא שלטא ביה עינא בישא דכתיב [2] בן פורת יוסף בן פורת עלי עין ואמר ר' אבהו אל תהי קורא עלי עין אלא עולי עין רבי יוסי בר' חנינא אמר מהכא [3] וידגו לרוב בקרב הארץ מה דגים שבים מים מכסין עליהן ואין העין שולטת בהן אף זרעו של יוסף אין העין שולטת בהן הני חמשים אותיות חמשים נכי חדא הויין א"ר יצחק [ב] יוסף הוסיפו לו אות אחת שנאמר [4] עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים מתקיף לה רב נחמן בר יצחק כתולדותם בעינן אלא כל התורה כולה בנימן כתיב והכא בנימין שלם כדכתיב [5] ואביו קרא לו בנימין [ג] אמר רב חנא בר ביזנא א"ר שמעון חסידא יוסף שקידש שם שמים בסתר הוסיפו עליו אות אחת משמו של הקב"ה (א) יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא נקרא כולו על שמו של הקב"ה יוסף מאי היא דכתיב [6] ויהי כהיום הזה ויבא הביתה לעשות מלאכתו א"ר יוחנן מלמד ששניהם לדבר עבירה נתכוונו ויבא הביתה לעשות מלאכתו [ד] רב ושמואל חד אמר לעשות מלאכתו ממש וחד אמר לעשות צרכיו נכנס ואין איש מאנשי הבית וגו' אפשר בית גדול כביתו של אותו רשע לא היה בו איש תנא דבי ר' ישמעאל אותו היום יום חגם היה והלכו כולן לבית עבודת כוכבים שלהם והיא אמרה להן חולה היא אמרה אין לי יום שניזקק לי יוסף כיום הזה [7] ותתפשהו בבגדו לאמר וגו' באותה שעה באתה דיוקנו של אביו ונראתה לו בחלון אמר לו יוסף עתידין אחיך שיכתבו על אבני אפוד ואתה ביניהם רצונך שימחה שמך מביניהם ותקרא רועה זונות [ה] דכתיב [8] ורועה זונות יאבד הון מיד [9] ותשב באיתן קשתו א"ר יוחנן משום ר' מאיר ששבה קשתו לאיתנו ויפוזו זרועי ידיו נעץ ידיו בקרקע ויצאה שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו מידי אביר יעקב מי גרם לו שיחקק על אבני אפוד אלא אביר יעקב משם רועה אבן ישראל משם זכה ונעשה רועה שנאמר [10] רועה ישראל האזינה נוהג כצאן יוסף תניא היה ראוי יוסף לצאת ממנו י"ב שבטים כדרך שיצאו מיעקב אביו שנאמר [11] אלה תולדות יעקב יוסף אלא שיצא שכבת זרעו מבין ציפורני ידיו ואעפ"כ יצאו מבנימין אחיו וכולן נקראו על שמו שנאמר [12] ובני בנימין בלע ובכר ואשבל וגו' בלע שנבלע בין האומות ובכר בכור לאמו היה ואשבל ששבאו אל גרא שגר באכסניות ונעמן שנעים ביותר אחי וראש אחי הוא וראשי הוא מופים וחופים הוא לא ראה בחופתי ואני לא ראיתי בחופתו וארד שירד לבין אומות העולם א"ד וארד [ו] שפניו דומין לוורד א"ר חייא בר אבא אמר רבי יוחנן בשעה שאמר לו פרעה ליוסף [13] ובלעדיך לא ירים איש את ידו וגו' אמרו איצטגניני פרעה עבד שלקחו רבו בעשרים כסף תמשילהו עלינו אמר להן גנוני מלכות אני רואה בו אמרו לו א"כ יהא יודע בשבעים לשון בא גבריאל ולימדו שבעים לשון לא הוה קגמר הוסיף לו אות אחת משמו של הקב"ה ולמד שנאמר [4] עדות ביהוסף שמו בצאתו על ארץ מצרים [ז] (שפת לא ידעתי אשמע) ולמחר כל לישנא דאישתעי פרעה בהדיה אהדר ליה אישתעי איהו בלשון הקדש לא הוה קא ידע מאי הוה אמר א"ל אגמרי אגמריה ולא גמר אמר ליה אישתבע לי דלא מגלית אישתבע לו כי א"ל [14] אבי השביעני לאמור א"ל זיל איתשיל אשבועתך אמר ליה ואיתשלי נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה א"ל עלה וקבור את אביך כאשר השביעך יהודה מאי היא דתניא היה ר"מ אומר כשעמדו ישראל על הים היו שבטים מנצחים זה עם זה זה אומר אני יורד תחלה לים וזה אומר אני יורד תחלה לים קפץ
שבטו

לא כדרך שחלוקין בחומש הפקודים. כלומר לא כדרך שסדורים בחומש הפקודים הוא ספר וידבר שנסדרו בראשו אלה שמות האנשים אשר יעמדו וגו' (במדבר א): **בחומש שני.** בתחילת ואלה שמות. ראובן שמעון לוי ויהודה יששכר וזבולון באחת מהן בשניה בנימין דן ונפתלי גד ואשר ויוסף: **א"כ מה ת"ל כתולדותם.** הואיל ולא כדרך לידתן נסדרו: **תיובתא דרב כהנא.** דלכולי עלמא אין זה סדר הר גריזים והר עיבל דאילו סדר הר גריזים שמעון ולוי ויהודה יששכר ויוסף ובנימין והר עיבל ראובן גד ואשר וזבולון דן ונפתלי: **מרובה מחציו כו'.** והיינו דקאמר והחציו אל מול הר עיבל[ז] החציו ממועט שבחציו[ח]: **מפני שלוי למטה.** זקני כהונה ולויה היו עם הארון בין שני ההרים כדלקמן[ט]: **כל שכן דבצרי להו.** חציו של הר גריזים שהרי שבט לוי מהן היה: **אלא הכי קאמר אע"פ ששבט לוי למטה.** אפ"ה חציו של הר גריזים מרובה מפני שיוסף עמהן ומרובין היו: **וידברו בני יוסף וגו'.** סופו דקרא ואני עם רב אשר עד כה ברכני ה': **עולי עין.** עולין על העין ואין העין עולה עליהם: **וידגו לרוב.** כן ברכן יעקב למנשה ואפרים: **בציר חדא הוו.** אאבן השניה קאי: **כתולדותם בעינן.** כשמות אשר קרא להם אביהם: **בסתר.** שנתייחד עם הערוה והעמיד על עצמו וכבש את יצרו: **יהודה שקידש שם שמים בפרהסיא.** על הים כדלקמן[י]: **נקרא כולו.** שם בן ארבעה אותיות כלול בשמו של יהודה: **לדבר עבירה.** והאי מלאכתו תשמיש: **מלאכתו ממש.** מלאכה: **צרכיו.** תשמיש: **יאבד הון.** שם טוב שהוא יקר מכל הון: **קשתו.** שכבת זרעו על שם שיורה כחץ: **ויפוזו.** לשון ויפוצו שהזיי"ן והצד"י מתחלפין כמו זעקת לעקת: **שנעץ אצבעותיו בקרקע.** ונסמך עליהן כדי שיתייסר ויטרד בצערו ויעבור תוקף יצרו: **מידי אבירותיו של יעקב.** משם זכה להיות רועה ומשם זכה להיות באבן מאבני ישראל: **רועה ישראל האזינה.** כלפי שכינה נאמר: **נוהג כצאן יוסף.** קרי כצאן יוסף המנהיגים כצאנו של יוסף. אלמא מיקרו ישראל צאנו של יוסף והוא הרועה: **אלה תולדות יעקב יוסף.** תולדות שיצאו מיעקב כנגדן ראוי לצאת מיוסף: **ואף על פי כן יצאו מבנימין אחיו.** אותן עשרה שפיחתו מיוסף בעשר אצבעותיו: **שגר באכסניא.** בארץ נכריה: **מופים.** מפורש במדרש רבי תנחומא[כ] שהיה פיו כפי יעקב אביו בהלכות שקיבל משם ועבר: **אצטגניות.** חכמים וחוזים בכוכבים ויודעים בחכמת המזלות: **גנוני מלכות.** גווני מלכות בחכמה גבורה ויופי: **עדות ביהוסף שמו.** סיפיה דקרא שפת לא ידעתי אשמע: **איתשיל אשבועתך.** השאל לחכמים שיתירוה לך:
אושפיזכן

לעשות צרכיו. נראה משום דהוציאו בלשון ביאה ויבא הביתה קא דייק נמי דלעשות צרכיו נכנס: **באותה שעה באתה דיוקנו של אביו.** כתב רבינו משה הדרשן ואין איש מאנשי הבית [ל][שם בבית דמשמע דוקא מאנשי הבית] לא היה שם מכלל דאיש אחר שלא מאנשי הבית כלומר חלוק ומופלג מתורת אנשי הבית היה שם וזהו דמות דיוקנו של אביו ותימה קצת מנלן דנראית לו בחלון ושמא מדכתיב בבית דמשמע בבית לא[מ]: **איתשיל נמי אדידך ואע"ג דלא ניחא ליה.** ותימה הלא לא היה יכול לישאל על נדרו כי אם מדעתו של פרעה כמו ההוא מעשה דצדקיהו ונבוכדנצר דמייתי התם[נ] מיהו מהכא משמע [ס]דהוה בפניו דאמר בפ' ר' אליעזר בנדרים (דף סה.) המודר הנאה מחברו אין מתירין לו אלא בפניו פי' בפניו ואפילו בעל כרחו ומיהו תימה לומר דהנודר על דעת חבירו מתירים לו שלא מדעת חבירו ושמא אוקמיה במלתא דגיזוס בעלמא שגיזמו כך מיהו לא היה יכול לישאל עליו אי לא ניחא ליה לפרעה:
והיו

מוסף רש"י

אלא עולי עין. מסולקין מן העין שאינה שולטת בהן (ברכות כ.) שליטין על העין ולא העין עולה בהן (שם נה:) עולין למעלה מן העין והיא מלמטה שהיא אינה יכולה לשלוט בהן (ב"מ סד. וכעי"ז רשב"ם ב"ב קיח:).

תוספות שאנץ

ואין איש מאנשי הבית יש במדרש שבדק יוסף עצמו ולא מצא מעשה של איש שלא היה לו מילה שמצא עצמו טומטום: שגר באכסניות בארץ נכריה: מופים מפרש בתנחומא שהיה פיו כשל אביו בהלכות שקבל משם ועבר: אשתעי איהו בלשון הקדש. צ"ע אי הוו ע' לשון חוץ מלשון הקדש דהא הכא לא הוה ידע ליה ואמר בסוכה שע' פרים שמקריבין בחג הסוכות כנגד ע' אומות חוץ מישראל ואמר נמי בסדר פנחס דמונה ס"ה משפחות בישראל וע' באומות היינו דכתיב כי אתם המעט ה' משפחות מעט מכל העמים:

מסורת הש"ס

א) ב"ב קיח: ב"מ פד. ברכות כ. נה:, ב) [לעיל י:], ג) שבת מט:, ד) [ע' מה שכתבו תוס' גיטין סח. ד"ה וכתיב], ה) [שבת קיח:], ו) רש"ל מ"ז, ז) [יהושע ח], ח) ע' פרש"י בע"י, ט) [דף לז.], י) [דף לז.], כ) [ע' ב"ר לד ח], ל) רש"ל, מ) [נ"א אבל בחלון היה], נ) [בנדרים סה.], ס) [נ"ל דהאי],

תורה אור השלם

1. וַיְדַבְּרוּ בְּנֵי יוֹסֵף אֶת יְהוֹשֻׁעַ לֵאמֹר מַדּוּעַ נָתַתָּה לִּי נַחֲלָה גּוֹרָל אֶחָד וְחֶבֶל אֶחָד וַאֲנִי עַם רָב עַד אֲשֶׁר עַד כֹּה בֵּרְכַנִי יְיָ: יהושע יז יד
2. בֵּן פֹּרָת יוֹסֵף בֵּן פֹּרָת עֲלֵי עָיִן בָּנוֹת צָעֲדָה עֲלֵי שׁוּר: בראשית מט כב
3. הַמַּלְאָךְ הַגֹּאֵל אֹתִי מִכָּל רָע יְבָרֵךְ אֶת הַנְּעָרִים וְיִקָּרֵא בָהֶם שְׁמִי וְשֵׁם אֲבֹתַי אַבְרָהָם וְיִצְחָק וְיִדְגּוּ לָרֹב בְּקֶרֶב הָאָרֶץ: בראשית מח טז
4. עֵדוּת בִּיהוֹסֵף שָׂמוֹ בְּצֵאתוֹ עַל אֶרֶץ מִצְרָיִם שְׂפַת לֹא יָדַעְתִּי אֶשְׁמָע: תהלים פא ו
5. וַיְהִי בְּצֵאת נַפְשָׁהּ כִּי מֵתָה וַתִּקְרָא שְׁמוֹ בֶּן אוֹנִי וְאָבִיו קָרָא לוֹ בִנְיָמִין: בראשית לה יח
6. וַיְהִי כְּהַיּוֹם הַזֶּה וַיָּבֹא הַבַּיְתָה לַעֲשׂוֹת מְלַאכְתּוֹ וְאֵין אִישׁ מֵאַנְשֵׁי הַבַּיִת שָׁם בַּבָּיִת: בראשית לט יא
7. וַתִּתְפְּשֵׂהוּ בְּבִגְדוֹ לֵאמֹר שִׁכְבָה עִמִּי וַיַּעֲזֹב בִּגְדוֹ בְּיָדָהּ וַיָּנָס וַיֵּצֵא הַחוּצָה: בראשית לט יב
8. אִישׁ אֹהֵב חָכְמָה יְשַׂמַּח אָבִיו וְרֹעֶה זוֹנוֹת יְאַבֶּד הוֹן: משלי כט ג
9. וַתֵּשֶׁב בְּאֵיתָן קַשְׁתּוֹ וַיָּפֹזּוּ זְרֹעֵי יָדָיו מִידֵי אֲבִיר יַעֲקֹב מִשָּׁם רֹעֶה אֶבֶן יִשְׂרָאֵל: בראשית מט כד
10. רֹעֵה יִשְׂרָאֵל הַאֲזִינָה נֹהֵג כַּצֹּאן יוֹסֵף יֹשֵׁב הַכְּרוּבִים הוֹפִיעָה: תהלים פ ב
11. אֵלֶּה תֹּלְדוֹת יַעֲקֹב יוֹסֵף בֶּן שְׁבַע עֶשְׂרֵה שָׁנָה הָיָה רֹעֶה אֶת אֶחָיו בַּצֹּאן וְהוּא נַעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה וְאֶת בְּנֵי זִלְפָּה נְשֵׁי אָבִיו וַיָּבֵא יוֹסֵף אֶת דִּבָּתָם רָעָה אֶל אֲבִיהֶם: בראשית לז ב
12. וּבְנֵי בִנְיָמִן בֶּלַע וָבֶכֶר וְאַשְׁבֵּל גֵּרָא וְנַעֲמָן אֵחִי וָרֹאשׁ מֻפִּים וְחֻפִּים וָאָרְדְּ: בראשית מו כא
13. וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה אֶל יוֹסֵף אֲנִי פַרְעֹה וּבִלְעָדֶיךָ לֹא יָרִים אִישׁ אֶת יָדוֹ וְאֶת רַגְלוֹ בְּכָל אֶרֶץ מִצְרָיִם: בראשית מא מד
14. אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנַעַן שָׁמָּה תִּקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֶעֱלֶה נָּא וְאֶקְבְּרָה אֶת אָבִי וְאָשׁוּבָה: בראשית נ ה

הגהות הב"ח

(א) גמ' יהודה שקידש. נ"ב ע"ל בפ"ק דף י ע"ב: